

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст. 131.
2. Авраменко О. Криміналістична характеристика способів викрадення людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 88.
3. Самощенко И. В. Понятие и признаки угрозы в уголовном праве : монография / И. В. Самощенко. Х. : Издатель СПД ФЛ Вапнярчук Н. М., 2005.
4. Шаблистий В.В. Поняття погрози у кримінальному праві та законодавстві України : історія та сучасний стан. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 283-286.
5. Куций Р.В. Ознаки зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 12. Том 2. С. 129-131.
6. Казміренко В. О. Насильство як спосіб вчинення корисливо-насильницьких злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1 2015. С. 250-253.
7. Удод А. М. Характеристика об'єкту погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України). *Європейські перспективи. Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика*. № 5, 2013. С. 122-128.
8. Осадчий В. І., Чернявський С. С. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К. : Юрінком Інтер, 2016. С. 777-892.
9. Дорош Л. В., Гуторова Н. О. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян / Л. В. Дорош, Н. О. Гуторова. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид. переробл. і допов. Х. : Право, 2015, С. 449-477.
10. Харь І. О. Суб'єкт злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і злочини проти журналістів. *Юридична наука. Кримінальне право*. № 7(73), 2017. С. 126-142.

Хом'юк С.

студент 3 курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: старший викладач

кафедри кримінального права

та процесу ТНЕУ

Декайло П.В.

ЕКСГУМАЦІЯ ТРУПА: ПОНЯТТЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ

Якісний результат та ефективне розслідування злочину залежить перш за все від правильної, послідовної та організованої побудови слідчих дій, у результаті яких збираються, закріплюються та досліджуються всі докази які надалі використовуються, як докази які вказують на особу, яка вчинила злочин, та допомагає встановити інші обставини, які належать доказуванню в кримінальній справі, однією з таких слідчих дій є ексгумація трупа.

Ексгумація трупа застосовується у провадженнях, коли потрібно зробити аналіз дослідження трупа людини і саме від такого дослідження залежить кримінальне провадження. Ексгумація трупа є тим самим розкриттям злочину, яке дає змогу можливість

завершити розслідування, тому як в деяких випадках без проведення даної слідчої дії неможливо завершити розслідування.

У 239 статті Кримінально-процесуального кодексу України визначено ексгумація здійснюється за постановою прокурора, та виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування. Ексгумація – це слідча розшукова дія, що полягає у вийманні трупа з його місця поховання і землі чи іншому місці з попередньою метою його огляду та судово-медичного дослідження. Також коли первинне судово-медичне дослідження цього трупа було проведено неповно або виникли нові важливі обставини при яких потрібна кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа[4].

Саме слово «ексгумація» пішло від латинського слова «exhumatio» – вилучення трупа з землі, ex - з, humus – земля[7].

В юридичній літературі власну думку стосовно поняття ексгумації висловило досить багато авторів, частина вважає що ексгумацію не можна відносити до самостійних слідчих дій, хотів би виділити думку вченого С.А.Шейфера: «... не може бути визнаною самостійною слідчою дією ексгумація трупа <...>, але ця дія здійснюється на основі постанови, в присутності понятих, а її хід фіксується у протоколі. І тут є відсутньою визначена ознака слідчої дії – отримання інформації щодо доказів: сам по собі факт вилучення трупа з місця захоронення нічого не доказує. Тому у результаті цих дій, а не в результаті ексгумації, в такій процесуальній дії розглядається як технічна передумова огляду трупа, судово-медичної експертизи або пред'явлення для впізнання. Саме розпорядження слідчого надходять нові фактичні дані» [8].

І відповідно є інша частина вчених які відносять ексгумацію до самостійних слідчих дій через її нестандартний і незвичайний характер. Одним із таких є А.Е. Кригера, який під ексгумацією розуміє «самостійну слідчу дію, спрямовану на вилучення похованого трупа з місця офіційного захоронення, здійсненого в рамках кримінального судочинства за постановою слідчого для огляду, впізнання чи експертного ототожнення похованого трупа, отримання зразків порівняльного дослідження, експертного дослідження з метою виявлення обставин справи, а також для патологоанатомічного дослідження, спрямованого на виявлення та вилучення речових доказів з наступним похованням трупа»[3].

У чинному КПК України слідчі (розшукові) дії є встановлені відповідно в главі 20[4]. У даному випадку ексгумації законодавець наблизив слідчі (розшукові) дії до способів збирання доказової бази у кримінальному провадженні, зробивши ці процесуальні дії під одним спільним завданням – збирання та перевірка отриманих доказів. У законодавчому визначенні є незначні недоліки, такі як: не всі слідчі дії є розшуковими і обов'язковою ознакою слідчих дій виступає суб'єкт, який є уповноваженою особою.

Якщо брати визначення ексгумації як процесуальної дії пов'язаної із вийманням трупа з відомого місця поховання з метою його судово-медичного дослідження, та у тому випадку коли перше судово-медичне дослідження цього трупа було проведено неповно або виникли нові обставини, які необхідні для перевірки кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа. Тобто ексгумація трупа відповідає ознакам які притаманні слідчим діям: регламентований процесуальний порядок, процесуальна форма, одержання доказової інформації відповідно до конкретного кримінального провадження, перевірка вже отриманих доказів, її проведення можливе лише після внесення відомостей до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Основними причинами ексгумації є: необхідність отримання даних які дадуть відповіді на запитання які з'явилися після відкриття нових обставин справи; не проведеного огляду трупа або його неналежного огляду, відсутність первинного дослідження (поховання трупа без розтину, таємне поховання); необхідність пред'явлення ексгумованого трупа для впізнання; для того щоб пересвідчитися чи похований труп є тої особи чи іншої (таємне поховання, приховування доказів)[6].

Ексгумація може проводитися не тільки на території офіційних місць поховань, але й на інших ділянках місцевості, до таких поховань відносяться «незаконні - кримінальні поховання», у таких випадках трупи можуть бути захоронені у безлюдних місцях та замасковані .

Процесуальний порядок ексгумації трупа здійснюється відповідно до норм КПК України. Згідно зі статтею 239 КПК здійснюється за постановою прокурора. Ексгумації підлягають як трупи, яким робили розтин, так і трупи, яким його не зроблено, з метою спростування насильницької смерті чи упізнання трупа невідомої особи, експертного дослідження чи інших процесуальних дій. Труп виймається з місця поховання в присутності судово-медичного експерта та оглядається з дотриманням правил статті 238 КПК України. У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертиз. Також під час ексгумації трупа з поховання можуть бути вилученні речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Іноді при ексгумації можуть бути присутні близькі родичі особи покійного чи підозрюваного на цвинтарі, вмісті захоронення чи приховання трупа [5].

Варто зазначити, що до відкриття труни у протоколі описують її зовнішній вигляд, стан та матеріал, з якого вона виготовлена, матеріал і колір обшивки, її зміни, пов'язані з часом та інші особливості. Після відкриття труп показують рідним, близьким чи знайомим для впізнання.

Під час процесу розкриття могили судово-медичний експерт має приділяти особливу увагу таким речам як: стан ґрунту та могили, глибина знаходження труни і її стан, чи є якісь дефекти. Після відкриття кришки труни потрібно визначити та зазначити стан одягу, положення трупа та його стан.

Коли відбувається ексгумація трупа, що був злочинцями таємно похований, опис ексгумації має бути дуже ретельний (ґрунт, місце поховання, глибина, поза та стан трупа).

Коли закінчено огляд, впізнання або судово-медичну експертизу, труну з ексгумованим трупом хоронять у тому ж місці і роблять той самий вигляд могили, який був на початку[2].

Також ексгумація трупа належить до організаційно та технічно складного заходу, який може завдавати моральної травми близьким покійного, тому досить важливо встановлювати постанову про її проведення можна тоді коли є достатньо відомостей, що надаватимуть можливість досягнути мети цієї слідчої дії, слідчому потрібно бути добре підготовленим до проведення цієї дії.

У постанові має бути зазначено: чий труп підлягає вийманню із місця поховання, де саме він похований; для яких цілей необхідна дана дія, на кого покладається виконання ексгумації, день та час її проведення[2].

Питання ексгумації трупа має слідчий чи прокурор узгодити з адміністрацією кладовища та санітарно-епідеміологічною службою. Час ексгумації слідчий, прокурор зобов'язані повідомити близьким родичам та сім'ї померлого, також провести іншу роботу серед місцевого населення, нейтралізувати можливі різні негативні ексцеси, пов'язаних з проведенням даної слідчої дії[2].

Про проведену слідчу(розшукову) дію складається протокол, у якому має бути зазначено все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої (розшукової) дії. Якщо при ексгумації вилучається речі та об'єкти для дослідження, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, відеозапису, плани схеми чи інші графічні зображення, відбитки та інші матеріали[1].

Для вдосконалення в майбутньому має бути зроблено ряд змін:

- зробити єдині положення слідчих дій та інших процесуальних дій які мають зв'язок з ексгумацією;
- вивести на вищий рівень знання та вміння суб'єктів розслідування кримінального провадження;
- створити процесуального плану проведення ексгумації трупа беручи до уваги досвід інших країн світу;
- у КПК України нормативно закріпити отримання дозволу у родичів чи сім'ї на проведення ексгумації.

Отож, значення ексгумації на сьогодні також є досить важливим, адже воно надає змогу перевірити достовірність раніше виконаних судово-медичних досліджень та інших дій слідчих при розслідуванні кримінальних проваджень. Враховуючи інформацію зазначену вище варто зробити висновок, що ексгумація є самостійною слідчою дією, процесуальний порядок здійснення якої має багато недоліків і потребує подальшого дослідження і редагування.

Список використаних джерел

1. Гетьман А. Науково-практичний коментар нового Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI.. 2012.
2. Галаган В.І., Кулик М.І., Моргун Н.С., Терещенко Ю.В. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, у кримінальному провадженні України: посібник. Київ, 2018. 113с.
3. Крігер А.Є. Ексгумація в системі слідчих дій: навч. посібник. Барнаул: БЮІ, 2014.94 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88
5. Кулик М.Й. Процесуальний порядок і тактика ексгумації трупа у кримінальному судочинстві України (заматеріалами МВС України): дис. канд. юрид. наук. – К., 2011, с. 154-155. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/6/349/9321.htm>.
6. Сисенко А.Р. Особливості проведення ексгумації при розслідуванні злочинів. Законодавстві і практика. 2015. № 1. С. 14-16.
7. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник / М.М. Тагаєв; за заг. ред. проф. О.М. Бандурки. - Х.: Факт, 2003. - С. 1172-1178.
8. Шейфер С.А. Слідчі дії. Система і процесуальна форма. М.:Видавництво «Юрлітінформ», 2001. 208 с.

Anna Majer

*Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Prawa i Administracji,
studentka III roku Prawa (Polska)*

IMPOSITION OF ISOLATION PENALTIES - THE PENITENTIARY SYSTEMS OF POLAND AND UKRAINE

WYKONYWANIE KAR IZOLACYJNYCH - SYSTEM PENITENCJARNY W POLSCE I NA UKRAINIE

Pojęcie systemu penitencjarnego jest niejednorodne, oznacza bowiem zarówno przepisy prawa penitencjarnego, wszelkie zasady oraz instytucje tym prawem przewidziane, ale również jest to określenie struktur organizacyjnych i kadrowych, które realizują metody oddziaływania na więźniów oraz osadzonych wobec, których orzeczono karę pozbawienia wolności [1]. Więzienie to instytucja wieloaspektowa stanowiąca element polityki kryminalnej państwa. Poza izolacją przestępców od społeczeństwa, spełnia też rolę resocjalizacyjną, bowiem ma zniechęcić osadzonych do kontynuacji działalności przestępczej po odbyciu wyroku [2, s. 669]. Analogiczne zadania ma realizować sama kara pozbawienia wolności. Cele kary pozbawienie wolności implikują ogólne dyrektywy prawa i polityki penitencjarnej. Istnienie właściwie działającego systemu penitencjarnego jest niezbędne z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa oraz funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zakres przedmiotowy regulujący problematykę penitencjarną jest obszerny – od prawa krajowego po regulacje międzynarodowe.

Zarówno system penitencjarny Polski, jak i Ukrainy przeszedł szereg gruntownych zmian. Najbardziej istotne przemiany dokonały się po upadku ZSRR. W Polsce nieco wcześniej, gdyż do zmiany systemowej doszło już w 1989 roku.